

Haritaların Gizemli Dünyası

Kartografiyle ilgili son çalışmalar, haritaların, tasvir ettikleri dünyadan çok daha fazlasını açığa çıkarabileceklerini gösteriyor. Günümüzde yapılan ve büyük ölçüde bilgisayar teknolojisinin ürünü olan haritaların hata payları yok denecek kadar az. Oysa 1940'da yapılan haritalarda dünyanın % 10'dan az bölümünün ayrıntılı olarak çizilebildiği saptanmış. Zamanımızdan yüzyıllar önce yapılmış haritalar ise içerdikleri tasvirlerle işlevsel olmanın ötesinde bir sanat eseri görünümündeler ve bu tasvirler, yapıldıkları döneme ilişkin önemli veriler de içeriyorlar...

HARİTALAR, geçmiş dünyaların kapılarını aralar. Bizi, sorunlu bir kıtada değişen sınırların karmaşasına taşıyabilir; gömülü kalmış hazineleri gün ışığına çıkarmamıza yardımcı olabilirler. İmparatorlukların sınırlarını belirler; fetihlere esin kaynağı oluştururlar. Peter Whitfield içinse haritalar, denizcilik ve siyasi coğrafya ile ilgili araçlar olmanın ötesinde çok şey ifade ediyor. British Library tarafından basılan *The Image of the*

World (Dünya İmaji) adlı eserinde Whitfield, çağlar boyu düşünsel yaşamın akışını açıklayabilmek amacıyla dünya haritalarından mükemmel seçmeler kullanıyor.

Seçtiği haritalar, yapıldıkları zamanlardaki coğrafi bilgi düzeyini açığa çıkarmakla kalmıyor, aynı zamanda o dönem için söz konusu güçlüklerle ilişkin bir kavrayış da sağlıyorlar.

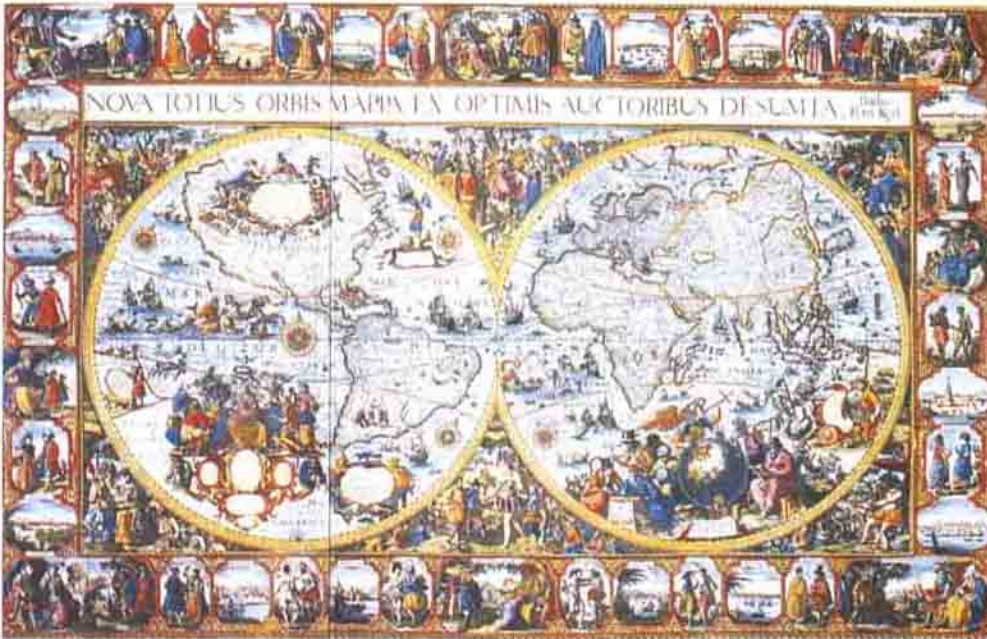
Bu haritalardan biri, Martin Waldseemüller tarafından hazırlanmış, 1516 yılına ait bir dünya haritası. Harita, Amerika Kıtası ve kıtanın

Asya ile Pasifik Okyanusu bağlantılarıyla ilgili belirsiz tasımlarla dolu. İlginç, hatta eğlendirici gelebilir, ancak temelde İspanyol ve Portekiz gemicilerin deniz haritalarından alınmış kanıtlanabilir gerçekler üzerine yapılandırılmış bu haritanın asıl değeri, Alman Waldseemüller'in o sıralarda ufukta belirmeğe başlayan bilim çağının özüyle olan çatışmasını yansıtması. Waldseemüller, söylencelere hiç yer vermeyecek bizzat gidip görmek yoluyla doğruluğunun onaylanabileceğine inandığı gerçekler üzerinde durmuş. Dolayısıyla daha önceki haritalarda görünen Japonya, bu haritada yok. O sıralarda, Japonya'nın varlığına dair tek kanıt in Marco Polo'nun ikinci el raporu olduğunu belirtmek gerekir.

Ortaçağ kartografisinde ise haritalar, coğrafi bilgiden çok dini dogmaları yansıtmakta. 1300'de yapılmış Hereford Mappa Mundi haritasında Kudüs dünyanın merkezine yerleştirilmiş, Cennet Bahçesi de

ortçağ dünyasının doğu bölümünde yer almış. Haritada günümüzde de kullanılmakta olan Roma, Paris, Oxford, İskenderiye gibi isimlerle birlikte, Kızıl Deniz'e ve Arabistan'a doğru uzanan ve İncil'de adı geçen yerlere de değinilmiş. Ortaçağ zihniyetine hakim olan mitolojik imgeler de unutulmamış: Tek boynuzlu atlar (unicorn), sfenksler, adamotları hemen göze çarpıyor. Mitoloji ve gerçek birbiriyle içiçe geçmiş gibi.

Rönesans dönemi harita yapımcıları ise mitoloji-

Ampirik Dünya: Waldseemüller, 1516 tarihli Carta Marini'nda denizciler için, bilinen dünyayı betimledi. Japonya'nın varlığıyla ilgili kanıtlar yetersiz olduğundan, bu ülke haritada yer almıyor.

Ögeler: Amerika'nın ilk kez Yeni Dünya olarak anıldığı, Waldseemüller'in 1507 dünya haritasında rüzgar üfleyen 11 baş tasvirinden biri.

Komoloji: Ruhsal ve fiziksel dünyanın çeşitli düzeylerini göstermek amacıyla tasarlanmış Malta yapımı bir 16. yüzyıl haritasında alev püsküren bir yaratık tasviri.

Tarih: Yarıkürelerin yan yana gösterildiği bir 17. yüzyıl haritasında Avrupalı hükümdarlar at üzerinde tasvir edilmiş. Yukarıdaki resimde İsveç ve İngiltere kralları görülmüyor.

Din: Londra'da Incillerle birlikte basılmak üzere tasarlanmış, 17. yüzyılın son dönemlerine ait bir harita, bu çarşıya gerilme sahnesini gösteren tasvir de dahil olmak üzere birçok dini motifle bezeli.

yi dünya görüşlerinin dışında bıraktılar. Böylelikle son derece dekoratif olan rüzgar üfleyen baş tasvirleri yavaş yavaş yok olmaya başladı. 17. yüzyıla birlikte haritalar, bilgi patlamasının olduğu bu dönemde popüler ilgi alanlarını yansıtan ticaret, bilim ve siyaset haritaları haline geldi. Dolayısıyla birbiri üzerine yığılmış betimleyici ve açıklayıcı tasvirler karması geri döndü. Hollandalı harita yapıcısı Pieter van den Keere'nin 1611 yılına ait haritası, kürenin çevresine yerleştirilmiş, yaşamı tasvir eden zengin çizimlerle bezelidir. Bu çizimlerden bazıları, savaş, zincirler içinde tutan adalet tasviri gibi alegorik; bazıları da tropik bahçelerde Avrupalıları eğlendiren "soylu vahşiler" ve egzotik doğulular tasviri gibi hayalci imgelerdir. Diğer tasvirler ise oldukça gerçekçidir: Ondört şe-

hir görüntüsü ve ihtişamlı giysiler içinde yedi hükümdar. Bu harita, diyor Whitfield, "Amsterdam'lı tacirin boş zamanlarında kralları, şehirleri ve dünyadaki insanları inceleyip düşünebilmesine olanak tanıyan kağıttan bir tiyatrodur."

Whitfield'in 20. yüzyılı içeren harita seçkisi, öğretici bir derlemedir. Bunların arasında Pearl Harbor ve Delhi'yi merkez alan 1946 azimutal dünya hava haritaları da vardır. Çocuk oyunları için çizilmiş 1906 yılına ait bir dünya haritası, 20. yüzyılda hüküm süren, dünyanın genç seyyahlar için bile oldukça küçük ve güvenli bir yer olduğu şeklindeki görüşü destekler şekildedir. 12. yüzyıla ait Arap, 15. yüzyıla ait Hint, 17. yüzyıla ait Japon ve 20. yüzyıla ait uydu haritaları da vardır. Whitfield tüm bu haritaları, şunu göstermek için kullanıyor: "Yerküremiz gökkubbe de olsa, insanın dünyaya bakışı sürekli olarak değişiyor".

Barry Hillenbrand
Time 29 Ağustos 1994
Çeviri: Miyase Göktepe